

A szegénység utazásai

I.

Erős melegű vasárnapon a húgom megszorította kezemet, azt mondta, mutat valami érdekeset.

Jó. Különösképpen nem érdekelt, de telt az idő.

Térszerű semmibe értünk, romok, téglahalmok, néhány öreg fa. Elpusztult világ. Távolabb gyár.

Itt laktunk, mondta, de nem éreztem izgalmat a hangjában. Egyik terebélyes akác irányába indult. Emlékszel? Ez volt az utcánk, hallottam. Továbbra sem hatódtam meg, már idegen földön jártam. Valahol lennie kellett, keringett az álmos, semmi fölény fölöttem, utcák nélkül mégsem illik élni. Közelebb értünk. Mégsem, bizonytalanodott el, és tanácstalanul nézett.

Tudnod kell, mondtam, a Te életed volt.

És a tiéd nem? — csattant a hangja.

Kutattunk tovább. Mégsem lehet, hogy ami volt, élt, nyoma vész, hírmondója sem marad. Az emlék bizonyossága gazdagít, ne herdáljuk el mindennapjainkból. Haladjunk, nógattam, jobban akard megtalálni! Voltál boldog itt egyáltalán?

Sokat.

Akkor is sikerül.

Szikrázó fényben álltunk, botladoztunk a hajdani házak, öreg utcák maradványain, a fehér, kőkemény föld porral támadt ellenünk, nem akarta visszadni, ami múltba löködött. Gyere vissza, emlék, mondtam testvérem helyett, ne vedd el a melegséged! Bandukoltunk az egyformára bomlott, értékükvesztett törmelék-halmok, téglarekvizitumok magányában.

Eltévesztettem, mondta, hányszor tévedhet az ember életében?

Ha nem tévedünk, nincs jó irány sem, mihez viszonyítjuk a bizonyosságunkat, a kettő együtt igazi és életre szóló, bölcselkedtem.

Rám nézett erősen, megkérdezte: tudod, mikor költöztünk el innen? Egy éve sincs.

Az idő nemcsak így mérhető, gondoltam. Az ember a legtökéletesebb idő, születésétől haláláig, a legpontosabb órarendszer, állandóan újrakezd és meghalad.

— Miért hagyjuk el az emlékeinket? — kérdezte. Kettőnk közösségéből érvelt. Akkor láttam meg az utca nevét, öreg fatörzsön himbált. Megleltük a régi ház helyét. A névtelen és jeltelen simaság fedte, csak a visszatért emlék varázsolhatta fehér falúvá, értelmes ablakúvá, fás udvarúvá, ahová a gyermekort eltemettük. A sokemeletes házak tapétázott falai közül most megidéztük.

Maradj még, emlék!

Várakoztunk. A talicskányi törmelék, a feltörő gaz nehezen tudott hajlékáka szépülni szememben. Elmúlt, gondoltam elégtétellel, lakótelepet alapoznak. Eltakarjuk a tegnapelőtti világot, és nincs könnyünk érte.

Többet nem jövünk el, a gyermekemnek fényképről mutogatom, szorította a kezemet a testvérhúgom.

Nem időztünk szomorú múltunknál. Mégis megfogott az agonizáló semmi, az elmúlás. Szülém szürke arcát véltem formálódni a letarolt kőmezőkön.

Elindultam hozzá, utána.

2.

A szokványos utazás ábrándjából erősen és azonnal kiszakított gojzervarrásos cipőd, a fekete, nyűtt csónak, félretaposott sarka. Kik hordanak manapság gojzerverrott munkát? Hátradőlünk a vonat kényelmében, a földek divatbemutatóin gyönyörködünk.

Megismertelek. Nékünk egyetlen jel, szó, mozdulat elég, hogy a szegénység rekvizitumaiból menekülők egymásra találjunk. A cselédházak földpadlóinak szagát hozzuk, a Cigányvölgy rogyant viskóinak hangulatát, az elfelejteni szeretnénk napokat, a Hatház kirekesztettségét, a Gyepszélét, ahol csak mi lakhattunk a történelem előtti időkben, szopogattuk a falu hulladékait, telhetetlen és puffadt hassal temettük el az ifjúságunkat.

Cigányok voltunk. Cselédek. Öröklődő falurosszák. Sohasem tudtunk elutazni. Vonatra vártunk.

A ruhád nézem. Fekete, gyűrődős anyag, ezüsthéjas szálakat csillogtat. Háttal ülsz, de ismerlek, tudom, hogy ki vagy, merre jártál a szegénység korában. Vonzódom hozzád, közös múltunk süt az eltűnt évtizedekből, azonosságunk a magyar pálya göröngyös elején. Megfordulsz. Asszonyodhoz beszélsz. Más az arcod, a hangod, ám a többi, sorsközösségi jegy megmaradt. Nem kérdem, apád, a nagy és híres köszörús cigány mesterségét elfelejtetted-e végképp, mozdulataid izgatnak, gesztusaid, a külső árulkodó jegyek, amikből úgy ítélek, mint kártyavető anyád az ünnepeken.

Vidám, fekete arcod, csillogó bogár szemed, hegyes kis bajuszod, jólfésült séged a régi. Emlékszem, farzsebden hordod a nyeles fésűt. Előveszed, tenyered végighúzod rajta, könnyed mozdulattal igazítod a hajad, ügyes, szép, zenéhez is értő ujjaidal. Elégedett vagy. Elszórtál gátlásaidból, fent vársz velem együtt a vonaton, a gyorsvonatcsodán, ami célhoz ér. Velünk vagy nélkülünk.

— Először te, otán megint te, azután is te — mondd asszonyodnak.

Az inged nyitva, vékony nyakad barnállik. Kevés kövér cigányt ismertem. Jelvényeket őrzöl a gallér hajtókáján. Buta képzettársítással a remény torrerójának, az öröm pikadorának hiszlek. Találgatom ingeden a mosások számát, arcod verejtékében a boldogságod.

Elfoglaltuk helyünket az étkezőben. Egyszerű, megrázkódtatás nélküli állapot, mézesbödönnyi öröm, egyenesági jussunk. A pincérek kiszolgáltnak. Üdítőt kértek, és egy liter konyakot. Megiszod az első féldecit. Magabiztosabbak mozdulataid, újra töltöl a poharakba, természetes ajándékozó nagy kedvvel fordulsz asszonyodhoz, apró fehér papírzacskóból fényes biszuitot vesz el, a kemény kontyú társad nyakába akasztod nagyvonalúan. Tiszta az örömed.

Fekete, vastag pénztárcáját asztalra teszi a párod. Isztok. A poharat vi-gyázva fogod, két ujjad messzire eláll az üvegtől. Cigaretta, gesztusaid szélesednek. Értjük mi testvér, hogy szeressenek bennünket. Megérdemeljük. Az alkalmazkodást, viselkedést is megtanultuk, amíg az étkezőkocsis-Magyarorszá-gig eljutottunk. Előreváltott jegyünk van a szocializmushoz. Utazunk a Cigány-völgyből, a bukott kormányzó úr néhai jószágairól. Azért ne hidd, hogy a sze-relem és a szépség fénylik poharadban, mosolygós a világ. Tekintgetünk a ro-bogó vonat ablakán, a rántottszeletek jóllakottságaiban.

Hát meddig utazol, testvér? A mozdulataid bátorságától, feltüzelt hangod rezgésétől félek, jaj, ismerem a szegénység mákonyát, krajcáros kábítószereit, a rövid poharak boldogságát, a folydogáló alkoholpatakokat, az egymásra emelt kezek, kések tragikumát. Észrevetted-e, önállósul a kezed, szalad megint az italhoz.

— Anyukám... — mondd a kemény kontyos nőnek.

Sajnálak, mert olcsón boldog lehetsz, időelőtti leszálló utas. Hiába jártuk együtt a filléres boldogságok kálváriáját, a szépen hímzett terítők divatját. Öklödre támaszkod a fejed. Fehér szép fogaid látszanak. A kártyák, a hegedűszós esték távolinak tűnnek, mint a születésünk. Az öröm illemre szorít, köhögés és szárd elé kapod a kezedet. Utazunk kényelmesen. Vonatra szállt az ország. Nézz már alaposabban szét, egyetlen járata ez a boldogságnak. Különjárat, a szegénységből indították. Első és utolsó lehetőségünk.

Jót iszol újra, elégedettség terül az arcodra. Addig szólok hozzád, amíg szelemes, fiatalos vagy, önmagad értéke és gyilkosa; az ital könnyen meghozza nékünk a sohasemvolt gyerekszobákat, a régi, cigányfüstös romantikákat. Megszoktuk az erőset, a fajtánk ellágyul mégis a visszatérő emlék-múlt fájdalomban.

Nézd, kedvez az idő, vonatunk gyorsul, iramlik. Cigarettdád űzöd újra és a poharat. Mondd meg testvér, miért sieted el az életedet? Az ital bajuszd alól mereven, bután mosolyog. Már nem igaziak a mozdulataid, gesztusaid meghaltak, leöblített a mámor. Kevés idő maradt az állomásig. Szűkre szabott érzelmeidből pusztítás következik. Áttöltöd sörösüvegbe a maradékot, viszed imbojogva, báva mosollyal, mert feltűnt a megálló.

Hol járunk? Félúton? A szegénység stációján átrobtunk? Közel már a végállomás? A kivilágítatlan ablakok néked nem felelnek.

Megérkeztél. Hirtelen idegesség, idegenség hull rám, mindannyian megérkezünk egyszer. Sajnálak is, mert hosszabb távra volt jogos a szándék, a juss az egyszeri indulás reménye, boldogsága.

Ennyi lett az utazásod.

Boldog vagy, tetőfokán saját érzéseidnek, s oly messzi még a reggel. Én tovább utazom. Elkötelezett utasaként a vonatnak, várok, szép csodák rajzolódnak az ablakomra. Hiába kúszi elő szívemből az ároktopatok keserű füstje, az együtt lopott kukoricák parazsa hiába éget, mégsem integetek utánad.

3.

Nézem Szülémet.

Őszivetés-színű kendő takarja fehér haját, használt keze félszegen rejti a csomós, kék ereket. Kéken csillan a víz is fakult semlyékeiden, zöldbe borult vetésű, szélárnyékos Magyarország.

Ablakunkra tüzel a nap. A boldog meleg menedékébe fogódkodunk, arra gondolunk, sohasem nyithattunk ajtót a fényre, sokáig nem nézett be hozzánk az idő. Nádtetők homályában elolvadt vékony kincsünk, kevés szalonnánk. Zöldre festett ablakaink előtt nem futott betonjárda, a remény virágai sem kuporogtak cserepekben, fehér csipkefüggönyök helyett tintakék csomagolópapír takarta a külvilágot, ne lássanak életünkbe, ne tudják cibere-reggelinket, kukoricamálás ebédünket, görhész vacsoránkat. Már a földre csurgatott nyolcasok örömeire sem emlékszem, csak a földpadlók édes szagára.

Derűs délutánokat vártam, piros estéket, hogy parázsoljon a tűz, a kerek kályhánk narancsvöröse, a marhaganék csípős keserősége, a szedezetett és lopott fák, a morzsolt csutkák, csupasz ízikek fiatal lobbanása, és a kormos karikák utólerjék a Napot. Sámliira kucoroghattam és a pattogó égés elvezetett a szegénység magányából.

Honnan tudhattam volna, hogy a tűz és a Nap színe forradalom? Vadlibák gágogása hallatszott. Jó nekik, repülnek, utaznak. Szerettem volna csatlakozni, de a vágy sohasem cselekvés. Az öreg ágy, a barna kanapé, a lelógó petróleumlámpa foglya voltam születésemtől. Sejtettem, hogy egyszer kaput nyit az élet, a szegénységből kilábaló ország, fájó emlék lesz csak a múlt, a piritós,

fokhagymás esték kegyelme, a kemencekuckók boldogsága, az ezer éve viselt göncök, a diannás cukrok, a savanyúszagú napok hiábavalóságai, és a tegnapi elötttekről kuporgatott kenyér fényessége?

Jó lenne megkeresni azt a házat a Magyar Gyepszéleken. Az árendás hajlékot, ahonnan elvadított a nincstelenség, úzótt a jobb történelemben, a mi igazi és kemény utunkra, a mindenkori szegénység forradalmába, hogy eljuthassak mai otthonomba, eljárógassál hozzám Szülém és a könyvespolcos szobákban újra idézzük sanyarú múltunkat.

Kicsi Szülém-Szülükém, merre bolyongtunk a másik Magyarországon? A tizenegy-gyerekes családok kálváriadombjain, a tábla nélküli házak keserű kegyelmében. Újra kezdenéd-e még a szerelmet? A nászajándékot sem nyújtó házasságot, tizenegy kölyköd világgraszulésését, magad szájalmas, gyönyörű feláldozását a vissza nem téríthető szeretetben, a hajléktalanságot, kínlódó, reménytelen várakozásainkat a boldogságért?

Mindig boldog akartál lenni. Szétporcióztad erődet, legendás lemondásokba menekültél, a ritka, húsos ünnepeken nem szeretted a jobb és laktató falatokat, ócskapiacokra való kaszrolyunkból magadnak mértél utoljára, aljáról a kozmát kikapartad. A ruhák, lábbelik, utazások, szórakozások vígságát nem ismerhetted. Zsenge korodban fogott meg a szegénység, a munka, elrejtette a tudós iskolákat, a könnyebb élet lehetőségét.

Minek kérdezném a boldogságod?

Testvéreimre gondolok, hatójukra, akiket felfalt a szegénység sivatagja, a krisztusáldozatú Magyarország. Sohasem álmodhattak tágas otthonokról, kényelmes, mozizó szobákról, amiknek jóságát fitymálva élvezzük. Emelkedik az életünk, messzibbre látunk, szűkül a világ. Olyan távolinak tűnik a hantházkoporsó, az árendába kapott levegő, a cselédkedés négyes konyhái, hogy hátra se ütjük a fejünket, csak a magunkkal cipelt batyuk emlékeztetnek.

Látod édeském, feszengve ülsz a fotelben. Állandó aggodalommal nyúlsz a gázhoz, rettentő félelemmel. A minket szolgáló praktikákat úgy fogadod, mint valaha isten kegyelmét, amikor még volt hozzá szavad, nem hánytva gyerekeit a szegénység jeltelen temetőibe.

Nézz rám, és örülj! Mondd el létezésednek golgotáit, ne feledhessem! Nehezen idézem már a gyephantot, a földbe ásott gödröt, a vékony horogfákat, a rárakott keresztágakat, napraforgószárral védett hajlékainkat, a szikföldből ki-munkált sarakat, a törpe kenyérsütőgető kemencét a szabad ég alatt. Éltetek ti akkor, Szülém?

Eleven földkoporsóba fektettél bennünket. Félsz talán, hogy a szemedre hányom? A silány költözködéseket, Gyepszél, Hatház, Újosztás, az elúzó nincstelenség ceremóniáit, az istállóból alakított szoba befogadó jóságát. Azok a napok már az én emlékeim is. Fekete kötőd kegyelmébe menekültem, a Porcsiny utca mályvafüvei közé, a libalegeltetések, a cigányvölgyi csavargások estéin, a játék, hazanélküli országban. Hosszú fürdés a Gödrök-köz kubikmélyüléseiben, piszkos, posvány vizében, és világgraszoló koncsorgások.

Messze kóboroltatok, a napszámok, kubikolások, olcsó és hitvány üzletlések útjain. A szegénység könnyen kapható magánya vezetgél, a szegénység szép közösségeihez, és ágyat, eperfát, kenyeret kínáló szomszédudvarok.

Hányfelé vitt onnan az út? Számolni se tudnám. Lélekütötte, görbe kanyarokkal, talán te már nem is érted.

Hogy tarthatnál meg minket? Mosolyodat megölte sorsod, dalolni sohasem hallottalak, pedig cifra, szívbemarkoló nótáid lehettek, könnycsurrantósak. Szépséged fényes gombként ragyogott a szemedben. Mezítlábas öreg hegedűje nyekergett. Gyereke vezetésével, kenyeres tarisznyájával járta a házakat, hurcolta

az olcsó, megfizethető, és megrendelhető boldogságot. Szépen dalolt. A krajcárok, karéj kenyerek alkudoztak.

Akkor már túl voltunk a cselédkedések szomorú évein. Messzire kerültük Aranyos, Tomaj cselédházait, szégyelltük hajdani elesettségünket. A fehér kenyér kopogtatott hozzánk. Megtehettük, hogy nyitvahagyjuk kapunkat a kéregetőknek.

Bolyongtunk tovább történelmünkben. Megrontott bennünket a szalmabor, az olcsó ház öröme, a rizsföldek első esztendői, amikor pénzzel játszadozhattunk a porban. Hajszoltuk lovainkat a keskeny földekre, mindennapi robotokba.

Mindig egy ruhád volt. Elkelt a Porcsiny utcai hajlék, ahol még dacol az istállóból rekesztett szoba emlékeinkkel. Hiába örültél, Szentpéteri Ferus elszedte adóba, a mesés örökség egyetlen pár selyemharisnyára futotta.

Gyerekkorom fényes napjait elherdálta a hályogos idő. Ajándékozó voltál. Elosztogattad örömeidet, kimeríthetetlennek hitted magad, újra termelődtél bennünk, szerelmesülő fiaidban, fingos jézuskáidban, az emberi csoda piros virágaiban.

Szülém, Szülikém, megváltoztatott-e téged a szocializmus? Félek, hogy az ecetes teák, a reggeli korty pálinkák, a szabott nyugdíj, az értelmesebb munka csak öregséged vigasza, nem pedig értelme. Sóhajtozol a fiatalság után, Szádon tapasztalás, megfáradt bölcsesség, és várakozol az állomáson, de nem jön érted a csodavonat, amelyikről lemaradtál. Későn indították. Mire felkapaszzkodnál, már más, örök-utakra indulsz, ahonnan nincs visszatérés, és nincsenek megállók.

Mit viszel magaddal? A megfeketült komód hiábavaló nyitogatásait, a zöldre festett ajtók kampós szegeit, az alacsony mennyezetű szobák súlyát, a falról csüngő zsíros disznóhólyagokat, a szenvedő Krisztus-képeket. Megtérsz a sovány élet hadiúttjairól.

Miért fáj, hogy a földreejtett kenyérkéket nem csókolgatjuk többé, félrelökjük húsos fazekaink mellől? A kékszakállú idővel búcsúzkodol, pedig maradni szeretnél. Várnak veled öregedett készségeid, a megcsúszott nádtető, a kietlenné szomorodott udvar. Véreid vagyunk, mégis messze estünk, csak vendég vagy otthonunkban, a fényes parketták vakítják ókularéd, fehér bútoraink hidegek, zárt, idegen ez a lakás, munkám emlékműve. Nyomaszt saját alkalmazkodásod, a lépcsők, liftek monotonája. Fogolyként vergődsz szeretetedben, riaszt a viszonylagos jólét és kényelmesebb életünk.

Mániákusan gyűjtögeted a játékok közé szóródott fémpénzeket. Gonddal őrzöd a maradék leveseket, hideg pörkölteket. Eszegeted. A szívedet öntenéd azokkal pocskába. Takarékoskods a mosóporokkal. Nem tudsz tíz percig pi-henni.

Forgolódunk, viselkedünk körülötted, meg ne bántsunk, mégsem maradhat sz fürdőszobás kedvességünkben.

Hová igyekeznél? Múltad már halott. Tőlünk csak hátrafelé visz az út. Szedgetjük a keskeny, ósdi síneket, szeretnénk szép hidakat a mához, a nekünkvaló napokba. Ne siess Szülém! Időzz a megérdemelt pihenésben, barátkozz holnapjainkkal, fehér fejed országútjain szaladunk odáig. Álmodozóbbak, követelőzőbbek lettünk, jövőre talán derekunkig ér Magyarország. Nemesen vívjuk, küzdjük forradalmainkat, száguld, zúdul velünk vonatcsodánk. Elhagytuk a sohasemlesz szegénységet. Szeretetedet, megértésedet vihessük magunkkal, mert megérdemeljük.

Ugye, mégis jó velünk?! Megérte mártíromságod.

Válaszolj!